

УДК 341.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.3.53>

ТРАНСАТЛАНТИЧНИЙ ВПЛИВ: РОЛЬ США ТА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У СТВОРЕННІ ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКОЇ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ВИКРИВАЧІВ

Зінченко-Тулуб Я.С.,

аспірант кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права

Державного торговельно-економічного університету

ORCID: 0009-0001-1480-4785

Островська Б.В.,

доктор юридичних наук, старший дослідник,

провідний науковий співробітник відділу публічно-правових досліджень
Інституту правотворчості та науково-правових експертиз

Національної академії наук України,

професор кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права

Державного торговельно-економічного університету

ORCID: 0000-0002-1791-7400

Зінченко-Тулуб Я.С., Островська Б.В. Трансатлантичний вплив: роль США та Великої Британії у створенні загальноєвропейської системи захисту викривачів.

Стаття присвячена аналізу впливу англосаксонських правових систем, насамперед США та Великої Британії, на формування сучасної європейської моделі захисту викривачів. Дослідження враховує як історичний розвиток законодавства, так і сучасні тенденції його реформування у США, Великій Британії та ЄС.

У роботі детально досліджуються фундаментальні законодавчі акти американської правової традиції – *False Claims Act* (1863) та *Whistleblower Protection Act* (1989), які започаткували дві ключові складові інституту викривачів: фінансове стимулювання осіб, що повідомляють про правопорушення, та інституційний захист федеральних службовців від репресій. Показано також значення секторальних актів США (екологічних, фінансових, трудових), які конкретизують гарантії у спеціальних сферах та слугують практичним доповненням до універсальних положень.

Особлива увага приділяється британському *Public Interest Disclosure Act* (1998), що став першим у Європі уніфікованим законодавчим актом у сфері викривачів. Він закріпив багаторівневу систему каналів повідомлення, критерій «суспільного інтересу» та визначив баланс між захистом працівників і легітимними інтересами роботодавців. Особливу увагу приділено категорії «суспільного інтересу», яка виступає ключовим критерієм для відмежування особистих та загальносуспільних розкриттів. На основі аналізу судової практики (справи *Parkins v. Sodexo*, *Chesterton Global Ltd v. Nurmohamed*) показано, як британські суди виробили тести й критерії для розмежування індивідуальних трудових спорів та повідомлень про суспільно значущі порушення.

Доведено, що англосаксонські підходи справили вирішальний вплив на розробку Директиви (ЄС) 2019/1937, яка закріпила єдині стандарти захисту викривачів у країнах-членах ЄС, поєднавши елементи американської секторальної та британської уніфікованої моделей. Зроблено висновок, що для України, яка перебуває на етапі формування комплексної системи захисту викривачів, доцільним є інтегрування позитивних елементів обох моделей: фінансових стимулів і секторальних гарантій (американський досвід) та уніфікованого правового механізму з акцентом на «суспільний інтерес» і судову практику (британський підхід). Робота доповнює сучасний науковий дискурс, спрямований на пошук збалансованого підходу між гарантіями для викривачів та законними правами роботодавців.

Ключові слова: викривачі, *Whistleblower Protection Act*, *Public Interest Disclosure Act*, *qui tam*, Директива ЄС 2019/1937, США, Велика Британія, захист викривачів.

Zinchenko-Tulub Y.S., Ostrovska B.V. Transatlantic influence: the role of the USA and the United Kingdom in the creation of the pan-European whistleblower protection system.

The article examines the impact of Anglo-Saxon legal systems, primarily those of the United States and the United Kingdom, on the formation of the contemporary European model of whistleblower

protection. The study takes into account both the historical development of legislation and the current trends of its reform in the USA, the UK, and the EU.

It explores in detail the fundamental legislative acts of the American legal tradition – the *False Claims Act* (1863) and the *Whistleblower Protection Act* (1989) – which laid the foundations for two key components of the whistleblowing framework: financial incentives for individuals reporting misconduct and institutional safeguards protecting federal employees from retaliation. The significance of U.S. sectoral statutes (environmental, financial, labor) is also emphasized, as they specify guarantees in particular fields and serve as a practical complement to the general provisions.

Special attention is devoted to the UK *Public Interest Disclosure Act* (1998), the first unified legislative act on whistleblowers in Europe. It introduced a multi-level system of reporting channels, the “public interest” criterion, and a balance between the protection of employees and the legitimate interests of employers. Special emphasis is placed on the category of “public interest,” which serves as a key criterion for distinguishing private grievances from socially significant disclosures. Based on case law analysis (*Parkins v. Sodexo, Chesterton Global Ltd v. Nurmohamed*), the article demonstrates how British courts developed tests and criteria to distinguish between individual employment disputes and disclosures of issues of genuine public concern.

It is argued that Anglo-Saxon approaches had a decisive influence on the drafting of Directive (EU) 2019/1937, which established common whistleblower protection standards across EU Member States, combining elements of the U.S. sectoral model and the UK’s unified framework. The conclusion is drawn that for Ukraine, which is currently in the process of shaping a comprehensive whistleblower protection system, it is advisable to integrate positive features of both models: financial incentives and sectoral guarantees (U.S. experience) together with a unified legal mechanism focused on the “public interest” and judicial practice (UK approach). The article adds to the current academic discussion focused on reconciling whistleblower protections with the legitimate interests of employers.

Key words: whistleblowers, Whistleblower Protection Act, Public Interest Disclosure Act, qui tam, Directive (EU) 2019/1937, United States, United Kingdom, whistleblower protection.

Постановка проблеми. Питання захисту викривачів сьогодні набуває дедалі більшої ваги в глобальному правовому дискурсі, оскільки воно безпосередньо пов’язане з ефективністю боротьби з корупцією, забезпеченням верховенства права та реалізацією принципів прозорості й підзвітності влади. Не зважаючи на те, що сучасна європейська система захисту викривачів значною мірою сформована завдяки ухваленню Директиви (ЄС) 2019/1937 [17], її концептуальні засади не можна розглядати у відриві від досвіду англосаксонських правових систем.

Як зазначається в Резолюції 1729 (2010) «Захист осіб, які повідомляють про порушення» [18, п. 3], ухваленій у 2010 році, держави-члени Ради Європи закликають переглянути свої національні положення щодо захисту викривачів, при цьому виокремлюється «прогресивне законодавство» Великої Британії та «подібні норми, що вже багато років успішно діють у США».

У Сполучених Штатах основою правового регулювання у сфері захисту викривачів стали *False Claims Act* (1863) та *Whistleblower Protection Act* (1989), які заклали інституційну модель захисту осіб, що повідомляють про порушення. Паралельно, ще з другої половини ХХ століття, розвивалася мережа галузевих статутів, що гарантували захист працівників у конкретних сферах – безпеки праці, охорони довкілля, фінансів та оборони.

У Великій Британії ж пріоритет набули інші інструменти – насамперед *Public Interest Disclosure Act* (1998), який сформував більш уніфікований підхід до розкриття інформації «в суспільних інтересах». Він запровадив концепцію «захищеного розкриття» та окреслив багаторівневу систему каналів повідомлення – від внутрішніх процедур у межах організації до звернення до наглядових органів чи публічного розголосу. *PIDA* не лише забезпечив базові гарантії захисту викривачів від репресій, але й став орієнтиром для подальших реформ у країнах Європи, зокрема, вплинув на підготовку та ухвалення Директиви ЄС 2019/1937.

Саме ця трансатлантична еволюція – від американських секторальних статутів до британського комплексного закону – стала важливим підґрунтям для розробки загальноєвропейської моделі. Європейський Союз, інтегруючи напрацювання двох провідних англосаксонських систем, створив власний нормативний підхід, орієнтований на баланс між гарантіями для викривачів і захистом правової визначеності.

Метою дослідження є визначення та обґрунтування ролі Сполучених Штатів Америки та Великої Британії у становленні сучасної загальноєвропейської моделі захисту викривачів. Особлива увага приділяється аналізу ключових нормативно-правових актів англосаксонських правових систем, судової практики та механізмів, які стали концептуальним підґрунтям для формування Директиви (ЄС) 2019/1937. Завданням є також оцінка можливостей інтеграції позитивних елементів американського та британського досвіду у правову систему України.

Стан опрацювання проблематики. Питання захисту викривачів стало предметом дослідження низки зарубіжних авторів. У дослідженні використано праці Л. Коброн-Гонсьоровської, яка аналізує розвиток законодавства США та Європи у цій сфері та підкреслює провідне значення англосаксонських систем; Дж. Аштона, що досліджує еволюцію та практичне застосування британського Public Interest Disclosure Act 1998; Н. та Г. Столові, які здійснили міжнародне порівняльне дослідження правових актів про викривачів; а також А. Севіджа і Р. Гайда, які досліджують особливості взаємодії викривачів із регуляторами.

Водночас, питання взаємовпливу американської секторальної та британської уніфікованої моделей на формування єдиного європейського підходу ще не дістало комплексного висвітлення, що й обумовлює актуальність даної роботи.

Викладення основного матеріалу. США виступили першопрохідцем у створенні правових механізмів захисту викривачів, сформувавши одну з найрозвиненіших систем у світі. В її основі лежить *False Claims Act* (далі – *FCA*) (1863), в дослівному перекладі «Акт про неправдиві заяви», що був прийнятий у відповідь на шахрайство оборонних підрядників під час Громадянської війни у США[1]. Цей акт, відомий також як «Закон Лінкольна», спочатку був спрямований проти зловживань у сфері військових поставок, проте згодом його положення поширилися на всі категорії державних підрядників [2]. Відповідно до положень *False Claims Act* – 31 U.S. Code § 3729(a) – передбачено відповідальність за вчинення неправдивих заяв, що охоплюють такі конкретні порушення: подання або спричинення подання недостовірної вимоги про виплату коштів; використання неправдивих документів; вступ у змову з метою шахрайства; неповне повернення державного майна чи коштів; видача неправдивих підтвердних документів; незаконне набуття державного майна; а також приховування чи ухилення від виконання грошових або майнових зобов'язань перед державою [21]. Так, особа, яка порушує *FCA*, «підлягає стягненню перед урядом Сполучених Штатів цивільного штрафу у розмірі не менше 5 000 доларів США та не більше 10 000 доларів США, плюс утричі більша сума збитків, понесених урядом». Ключовим елементом *FCA* стало положення *qui tam*, яке походить від латинського виразу «*qui tam pro domino rege quam pro se ipso in hac parte sequitur*», що означає «Той, хто подає до суду від імені короля, а також від свого імені»[19]. Являє собою правовий позов, що дає право приватній особі, відомій як релятор або викривач, подати позов від імені уряду США проти особи або компанії, яка обдурила уряд і у разі успіху отримати частку відшкодованих державі коштів – до 30 %. Позивачем вважається уряд, а не позовник (§ 3730 (b))[20].

Сучасна редакція *FCA* передбачає досить чітко окреслену процедуру. Будь-яка особа, яка володіє інформацією про шахрайство проти уряду, може подати позов проти фізичної чи юридичної особи, відповідальної за правопорушення, від імені федерального уряду (див. 31 U.S.C. § 3730(b) (1)). Позов спочатку залишається під грифом «*sealed*» (засекречено) і повідомляється Міністерству юстиції США (*Department of Justice*), яке проводить розслідування, щоб вирішити, чи перебирати справу на себе і покривати всі пов'язані витрати (31 U.S.C. § 3730(b)(2)). Якщо ж уряд відмовляється, викривач має право продовжувати позов самостійно (31 U.S.C. § 3730(b)(4)). Рішення Міністерства юстиції США напряму впливає на розмір винагороди: у випадку, коли справа ведеться урядом, викривач отримує від 15% до 25% відшкодованих сум (31 U.S.C. § 3730(d)(1)), тоді як у разі самостійного ведення справи ця частка становить 25%–30% (31 U.S.C. § 3730(d)(2)).

Запровадження такої моделі не лише започаткувало систему фінансових стимулів для викривачів, яку згодом перейняли окремі держави ЄС, а й визначило подальший напрям розвитку правових механізмів захисту у сфері розкриття суспільно важливої інформації.

Наступним важливим етапом стало ухвалення *Whistleblower Protection Act* (далі – *WPA*) (1989), що забезпечив правові гарантії для державних службовців, які повідомляють про зловживання в державному секторі. Цей акт був спочатку ухвалений як частина *Civil Service Reform Act* (1978) і з того часу до нього тричі вносилися зміни – у 1989, 1994 та 2012 роках [3].

Згідно з *WPA*, захищаються «будь-які розкриття інформації» федеральними державними службовцями, які, на їхню думку, «обґрунтовано свідчать про діяльність, що є порушенням закону, правил або нормативних актів, або неправильним управлінням, грубою марною тратою коштів, зловживанням владою або суттєвою та конкретною небезпекою для громадського здоров'я та безпеки» (5 U.S.C. § 2302(b)(8)(A)).

Закон забороняє будь-які форми відплати (*retaliation*) щодо викривачів, зокрема пониження на посаді, зменшення заробітної плати або звільнення у зв'язку з їхнім повідомленням про правопорушення (5 U.S.C. § 2302(b)(8)(B)). Водночас передбачено спеціальний механізм подання таких скарг, який гарантує можливість їх конфіденційного розгляду (5 U.S.C. § 1212), що сприяє додатковому захисту викривачів від потенційного тиску з боку роботодавців чи державних органів.

Орган, відповідальний за розслідування скарг федеральних викривачів, – це Офіс спеціального радника (*Office of the Special Counsel*). Як зазначено на офіційному вебсайті, його основна місія полягає у захисті системи управління федеральними працівниками та кандидатів від заборонених кадрових практик (*Prohibited Personnel Practices*), зокрема від відплати за викривання правопорушень [4].

Отже, *False Claims Act* (1863) та *Whistleblower Protection Act* (1989) становлять фундамент сучасної американської моделі захисту викривачів. Перший із них заклав основу фінансових стимулів та *qui tam* механізму, що дозволяє приватним особам виступати від імені держави у боротьбі з шахрайством проти федерального бюджету. Другий – забезпечив системний інституційний захист федеральних службовців від відплат у зв'язку з їхніми розкриттями.

На цю основу було поступово впроваджено численні секторальні закони, спрямовані на конкретні сфери. Дослідницька служба Конгресу США (*Congressional Research Service*) у своєму звіті *Compilation of Federal Whistleblower Protection Statutes* (R46979, 2025) систематизувала ці акти, наголошуючи, що численні федеральні галузеві закони забезпечують захист викривачів у різних секторах [5]. До них, зокрема, відносяться екологічні статuti, такі як *Clean Air Act* (CAA), *Clean Water Act* (CWA) та *Safe Drinking Water Act* (SDWA), трудове законодавство у сфері безпеки та гігієни праці – *Occupational Safety and Health Act* (OSHA), а також фінансові регуляторні акти – *Sarbanes-Oxley Act* (2002) та *Dodd-Frank Act* (2010).

На відміну від WPA, який забезпечує загальний захист усіх федеральних службовців незалежно від галузі, секторальні закони:

По-перше, деталізують права викривачів у межах конкретних сфер (екологія, фінанси, охорона праці, оборона тощо), встановлюючи спеціальні гарантії, процедури повідомлення та канали захисту.

По-друге, передбачають різні контролюючі та наглядові органи (*federal regulatory/enforcement agencies*), уповноважені приймати скарги, проводити розслідування і застосовувати санкції. Зокрема:

- Охорона довкілля (*Clean Air Act, Clean Water Act*) – *Environmental Protection Agency* (EPA), яка здійснює контроль за дотриманням природоохоронного законодавства.
- Охорона праці та промислова безпека (*Occupational Safety and Health Act*) – *Occupational Safety and Health Administration* (OSHA), що проводить інспекції та розглядає звернення працівників.
- Фінансовий сектор (*Sarbanes-Oxley Act, Dodd-Frank*) – *Securities and Exchange Commission* (SEC) та *Commodities Futures Trading Commission* (CFTC), які забезпечують нагляд за публічними компаніями, біржами та ринками капіталу.

Загалом секторальні закони доповнюють WPA, поширюючи та конкретизуючи захист викривачів у межах певних сфер, але не обмежують загальні гарантії. Наприклад, спеціальні програми комплаєнсу (дотримання вимог), встановлені Законом *Sarbanes-Oxley*, також відіграють важливу роль у забезпеченні каналів для конфіденційного та анонімного повідомлення про корпоративні порушення, оскільки за допомогою таких програм компанії можуть збирати повідомлення про правопорушення внутрішньо, а потім проводити внутрішні розслідування звинувачень, перш ніж повідомляти про них владі [6, с.23-24].

По суті, положення Закону *Sarbanes-Oxley* передбачають впровадження спеціальних програм комплаєнсу, які забезпечують внутрішні канали розкриття інформації, аналогічні тим, що передбачені Директивою (ЄС) 2019/1937, яка зобов'язує організації створювати ефективні механізми для повідомлень від викривачів. Таким чином, американський підхід через секторальні акти не лише забезпечує практичний захист викривачів, а й вплинув на формування європейських стандартів захисту, інтегрованих у єдиний нормативний механізм Директиви (ЄС) 2019/1937.

Отже, американську модель захисту викривачів можна описати як «базова сітка + секторальні надбудови». Основу моделі становлять універсальні акти (*FCA, WPA*), які створюють загальну рамку правового захисту. Секторальні статuti зі свого боку деталізують гарантії для конкретних галузей та поширюють захист як на державних службовців, так і на працівників приватного сектору. Можна стверджувати, що саме поєднання універсальних та секторальних актів забезпечує комплексний і багаторівневий підхід до захисту викривачів у США.

Важливу роль у формуванні стандартів захисту викривачів відіграє судова практика, оскільки саме суди визначають межі застосування законів, тлумачать поняття «суспільний інтерес» та встановлюють критерії для оцінки добросовісності викривачів, забезпечуючи баланс між їхніми правами, інтересами роботодавців та громадським благом.

Зокрема, у справі *Department of Homeland Security v. Robert MacLean* Верховний суд США у 2015 році ухвалив рішення на користь викривача, підтвердивши, що його розкриття інформації про ска-

сування охорони довготривалих рейсів, незважаючи на підвищені загрози тероризму, підпадає під захист Закону про захист викривачів (WPA) [7]. Суд відхилив аргумент Міністерства внутрішньої безпеки, що розкриття інформації, класифікованої як «чутлива безпекова інформація» (*Sensitive Security Information*), не підпадає під захист WPA. Він зазначив, що таке тлумачення дозволяло б агентствам уникати обов'язків щодо захисту викривачів шляхом створення власних регуляцій, що суперечить меті закону. Це рішення підкреслює важливість судової практики у визначенні меж застосування законів та забезпеченні ефективного захисту прав викривачів.

У результаті у США сформувалася багаторівнева модель захисту викривачів:

- Універсальні акти (FCA, WPA) – створюють загальні правові рамки;
- Секторальні статuti – деталізують гарантії у конкретних галузях;
- Судова практика – забезпечує тлумачення законів і баланс інтересів між викривачем, роботодавцем та суспільством.

На відміну від США, де система захисту викривачів історично розвивалася у фрагментарний спосіб через прийняття численних секторальних статутів, Велика Британія у 1998 році запровадила єдиний рамковий закон – *Public Interest Disclosure Act* (далі – PIDA).

PIDA був розроблений та ухвалений на тлі низки інцидентів 1980–1990-х років, серед яких катастрофа на залізниці в Клепемі, вибух на нафтовій платформі «Piper Alpha», трагедія порому «Herald of Free Enterprise» та пенсійний скандал «Maxwell», яким, ймовірно, можна було запобігти, якби інформація про порушення регуляторних вимог була своєчасно розкрита відповідним органам, як всередині організацій, так і зовні [8, с. 6].

Цей акт вважається першим комплексним законодавчим актом у Європі, що визначив поняття «захищеного розкриття» (protected disclosure) (43A) та встановив спеціальні гарантії для працівників, які повідомляють про порушення. Зокрема, розділ 43J *Employment Rights Act* (1996) прямо передбачає, що будь-які положення трудового або іншого договору, які намагаються обмежити право працівника здійснити «захищене розкриття», є недійсними. Це означає, що роботодавець не може використовувати угоди про нерозголошення для перешкоджання викривачу у повідомленні про порушення, які становлять суспільний інтерес. Закон встановлює «ступінчастий» режим розкриття, де найпростіший шлях до захисту – це внутрішнє повідомлення безпосередньо роботодавцю, уповноваженій особі чи керівництву [8, с. 9]. Варто підкреслити, що PIDA не містить положень, які б робили обов'язковим запровадження внутрішніх процедур для інституцій, а також не надає жодних орієнтирів щодо того, якою має бути ефективна система внутрішнього розкриття інформації [14, с. 9].

Додатково, PIDA надає можливість звертатися до так званих «prescribed persons», тобто визначених органів або осіб, у випадках, коли працівник має обґрунтовані підстави вважати, що внутрішнє повідомлення не призведе до належної реакції або може завдати шкоди самому викривачу (розділ 43F). Ці визначені особи або органи включають, зокрема, регуляторні органи, професійні асоціації та інші організації, уповноважені отримувати та розглядати повідомлення про порушення [9].

У положеннях PIDA відсутня згадка про звернення до ЗМІ як окремий канал для звернення викривачів. Однак, можна вважати, що цей варіант охоплюється ширшою категорією, зокрема у статті 43G (*Disclosure in other cases*) – як «будь-які інші розкриття». Логічно припустити, що саме до цієї категорії можуть входити звернення до журналістів чи ЗМІ. Ця позиція підкріплюється в офіційному документі під назвою *Guidance for Employers and Code of Practice*, опублікованому на урядовій онлайн-платформі Великої Британії. В ньому зазначено, що працівник може звернутися до ЗМІ лише в виняткових випадках, коли він обґрунтовано вважає, що розкриття інформації є суттєво правдивим, не переслідує особисту вигоду, і лише за наявності обґрунтованих підстав вважати, що роботодавець може завдати шкоди або знищити докази; і при цьому таке розкриття має бути розумним і пропорційним ситуації [10, с. 9].

Тому, ключовим нововведенням PIDA стало закріплення багаторівневої моделі розкриття інформації: викривач може звернутися спочатку до свого роботодавця (внутрішні канали), далі – до наглядових органів (prescribed persons), а за наявності особливих обставин – до ЗМІ чи громадськості.

На нашу думку, цілком обґрунтовано вважати, що саме британська модель, закріплена у PIDA, із її трирівневою системою каналів розкриття інформації – внутрішній канал, зовнішній канал до визначених органів (prescribed persons) та «інші» канали, включно із ЗМІ за виняткових обставин – стала свого роду праобразом тієї трьохканальної архітектури, яка згодом була інституціоналізована на рівні права ЄС у Директиві (ЄС) 2019/1937 «Про захист осіб, які повідомляють про порушення законодавства союзу». Така спадковість дозволяє простежити еволюцію підходу: від національного законодавчого експерименту до уніфікованого загальноєвропейського стандарту, що враховує потребу у балансі між внутрішніми та зовнішніми механізмами повідомлення про порушення.

Зміни, внесені до *Enterprise and Regulatory Reform Act* (2013), уточнили та закріпили ключовий критерій у PIDA – розкриття інформації працівником має здійснюватися «в суспільних інтересах». Необхідність такої поправки зумовлювалася судовою практикою, зокрема справою *Parkins v. Sodexho Ltd* [2002] IRLR 109, у якій Апеляційний трибунал з питань зайнятості (Employment Appeal Tribunal) постановив, що навіть порушення умов індивідуального трудового договору може підпасти під сферу захисту PIDA [15, с.4]. Такий підхід фактично дозволяв використовувати положення про «захищене розкриття» у приватних трудових спорах, що не мали суспільного значення. Саме цю проблему й було покликано усунути поправками 2013 року, які обмежили сферу застосування закону, закріпивши вимогу щодо наявності суспільного інтересу у розкритті.

Пізніше справа *Chesterton Global Ltd v Nurmohamed* (2017) додатково уточнила критерії визначення «суспільного інтересу» [11, п. 34]. Суд враховував такі фактори: особу порушника, характер розкритого порушення, види інтересів, що піддаються впливу, та масштаб шкоди, завданої порушенням. У результаті сформульовані у справі критерії оцінки були закріплені в практиці та отримали назву «тесту Честертона» (*Chesterton Test*), що використовується для визначення наявності суспільного інтересу при розкриттях за PIDA.

Отже, Велика Британія стала першою країною у Європі, створивши уніфіковану систему правового захисту викривачів. Її модель поєднала законодавчі норми та активну роль судів у формуванні стандартів, що згодом справило значний вплив на розробку європейських підходів. Як зазначає Дж. Аштон, саме модель PIDA, а не американські положення, була фактично відтворена у законодавствах інших країн світу [13, с.1-2].

З цим твердженням можна погодитися, проте слід зауважити, що деякі країни запозичують підхід щодо фінансового стимулювання викривачів, що є характерною особливістю США [16, с. 225-226]. Крім того, на нашу думку, допустимим та доцільним є застосування елементів секторального підходу до регулювання повідомлень викривачів у тих сферах суспільних відносин, які пов'язані з особливо чутливими питаннями (наприклад, екологічна безпека, охорона здоров'я, а також у секторі оборони). Такий підхід забезпечує врахування специфіки кожної галузі та створює більш ефективні гарантії для викривачів, не нівелюючи при цьому значення уніфікованих механізмів загального захисту. Це демонструє доцільність адаптації окремих елементів американської моделі залежно від економічної структури та правової традиції країни.

Висновки. Як слушно зазначає Л. Коброн-Гонсьоровська, «Немає сумнівів, що англосаксонська правова система протягом багатьох років розвивала ефективну систему захисту викривачів і зараз є піонером у цьому питанні» [12, с.152].

З наведеного дослідження можна виокремити такі підходи до регулювання захисту викривачів:

- США: секторальна модель → різні статuti для різних сфер (екологія, фінанси, оборона тощо);
- Велика Британія: уніфікована модель → єдиний акт (PIDA), деталізований через судову практику;
- Загальноєвропейські стандарти: формувалися під впливом англосаксонського досвіду, адаптованого до континентальної правової системи.

Таким чином, якщо в США система захисту викривачів формувалася поступово та переважно секторально, з появою окремих статутів (екологічних, фінансових, оборонних тощо), то у Великій Британії було обрано інший підхід. Тут ще наприкінці 1990-х років законодавець зробив спробу створити єдиний всеохопний режим для різних категорій викривачів – у вигляді PIDA. На відміну від американської моделі, британський закон не обмежувався окремими сферами, а відразу запровадив рамкову систему, засновану на критеріях суспільного інтересу та добросовісності.

Цей контраст між американським фрагментарним регулюванням і британським уніфікованим підходом став фундаментом для подальшого розвитку європейських стандартів, і є надзвичайно важливим для України, яка зараз формує власну систему захисту викривачів та інтегрує міжнародний досвід у національне законодавство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. U.S. Department of Justice. False Claims Act. URL: <https://www.justice.gov/civil/false-claims-act> (дата звернення: 03.09.2025).
2. Bracker & Marcus LLP. The False Claims Act, also known as Lincoln's Law: Its Progress and Impact. 2019. URL: <https://www.bafirm.com/2019/03/false-claims-act-also-known-lincolns-law-progress/> (дата звернення: 03.09.2025).
3. Kohn, Kohn & Colapinto. What is the Whistleblower Protection Act? URL: <https://kkc.com/frequently-asked-questions/what-is-the-whistleblower-protection-act/> (дата звернення: 03.09.2025).
4. U.S. Office of Special Counsel. About OSC. URL: <https://osc.gov/Agency> (дата звернення: 03.09.2025).

5. Congressional Research Service. *Whistleblower Protections for Federal Employees*. CRS Report R46979. Washington, D.C., 2021. URL: <https://www.congress.gov/crs-product/R46979> (дата звернення: 03.09.2025).
6. Stolowy, N., & Stolowy, H. (2022). Name and shame: a comparative and international analysis of whistleblowing laws. HEC Paris Research Paper No. LAW-2023-1491. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4380430 (дата звернення: 03.09.2025).
7. U.S. Office of Special Counsel. *Supreme Court Decision in DHS v. MacLean Strengthens Whistleblower Protections*. 2015. URL: <https://osc.gov/News/Pages/15-03-Supreme-Court-DHS-MacLean-Whistleblower-Protections.aspx> (дата звернення: 03.09.2025).
8. Savage, A., & Hyde, R. (2015). The response to whistleblowing by regulators: a practical perspective. *Legal Studies*, 35(3), 408–429. C. 6 URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/162656689.pdf> (дата звернення: 03.09.2025).
9. GOV.UK. *Blowing the Whistle: List of Prescribed People and Bodies*. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/blowing-the-whistle-list-of-prescribed-people-and-bodies--2> (дата звернення: 03.09.2025).
10. UK Department for Business, Energy & Industrial Strategy. *Whistleblowing Guidance and Resources*. London: HM Government, 2015. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/whistleblowing-guidance-and-code-of-practice-for-employers> (дата звернення: 03.09.2025).
11. Chesterton Global Ltd v. Nurmoahmed. Court of Appeal (Civil Division), [2017] EWCA Civ 979. URL: <https://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2017/979.html> (дата звернення: 03.09.2025).
12. Kbroń-Gąsiorowska, Ł. (2021). The Development of Whistleblowing Laws in the United States and Europe (de lege ferenda remarks). *Studia z Zakresu Prawa Pracy i Polityki Społecznej*, 28(2), 139–155. URL: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1015087> (дата звернення: 03.09.2025).
13. Ashton, J. (2015). 15 years of whistleblowing protection under the public interest disclosure act 1998: are we still shooting the messenger? (Version 1). University of Sussex. URL: <https://hdl.handle.net/10779/uos.23476139.v1> (дата звернення: 03.09.2025).
14. Adeyemo, F. (2020). Rebutting the presumption: Are whistleblowers really protected under PIDA and in the case of the UK banking industry? *Journal of Business Law*, 8, 607–623. URL: <https://centaur.reading.ac.uk/86815/> (дата звернення: 03.09.2025).
15. Gardiner, B., & Cumming, R. (2015, Autumn). *A Practical Guide to Whistleblowing Claims* [PDF]. 2 Temple Gardens Employment Group. URL: <https://www.2tg.co.uk/wp-content/uploads/2021/04/A-Practical-Guide-to-Whistleblowing-Claims-Autumn-2015.pdf> (дата звернення: 03.09.2025).
16. Зінченко-Тулуб Я.С., Островська Б.В. (2025). Реформи захисту викривачів в Україні: міжнародний досвід та перспективи впровадження. *Науковий вісник публічного та приватного права*, 1(37). URL : <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.1.37> (дата звернення: 03.09.2025).
17. Directive (EU) 2019/1937 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2019 on the protection of persons who report breaches of Union law. Official Journal of the European Union, L 305, 26.11.2019, p. 17–56. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/1937/oj/eng> (дата звернення: 03.09.2025).
18. Parliamentary Assembly of the Council of Europe (PACE). (2010). The protection of “whistle-blowers”. Resolution 1729 (2010). URL: <https://pace.coe.int/en/files/17851/html> (дата звернення: 03.09.2025).
19. Qui tam action. *Legal Information Institute. Cornell Law School*. URL: https://www.law.cornell.edu/wex/qui_tam_action (дата звернення: 03.09.2025).
20. 31 U.S. Code § 3730 - Civil actions for false claims. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/31/3730> (дата звернення: 03.09.2025).
21. 31 U.S. Code § 3729 - False claims. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/31/3729> (дата звернення: 03.09.2025).